Opgesteld door: Christa Teurlings (Kennismakelaar Kennisrotonde)
Vraagsteller: Adviseur Kwaliteit PO/VO
Referentie: Kennisrotonde. (2021). *Wanneer moet je spreken van onderwijsachterstanden en wanneer van leervertraging ten gevolge van de Covid-19-crisis? Wat is het verschil tussen beide begrippen?* (KR.1283) Den Haag: Kennisrotonde.

14 juli 2021

Vraag

Wanneer moet je spreken van onderwijsachterstanden en wanneer van leervertraging ten gevolge van de Covid-19-crisis? Wat is het verschil tussen beide begrippen?

Kort antwoord

Het begrip 'onderwijsachterstanden' verwijst meestal naar het onderwijsachterstandenbeleid. Er is dan sprake van een achterstand in prestaties als er een verschil is met een vergelijkbare groep. Leerlingen met een ongunstige thuissituatie hebben een grotere kans op een onderwijsachterstand.

Bij leervertragingen gaat het over de gevolgen van de scholensluiting tijdens de Corona-epidemie. Het gaat dan om de percentuele vertraging in leergroei van leerlingen in vergelijking met de leergroei van vergelijkbare leerlingen vóórafgaand aan de scholensluiting.

De bewoordingen worden echter soms door elkaar heen gebruikt; ze hebben binnen verschillende contexten ook verschillende betekenissen.

Toelichting antwoord

In het onderwijs lopen sommige leerlingen vertragingen of (onderwijs)achterstanden op. Hierover spreken onderwijsprofessionals en wetenschappers al decennia lang. Hierover spreken ze ook sinds de scholensluiting ten gevolge van Corona. Leerlingen hebben immers sindsdien een vertraging opgelopen in hun leergroei in vergelijking met andere schooljaren (Haelermans, e.a., 2021a).

Tegen deze achtergrond zien we dat er in de loop van de tijd meerdere woorden worden gebruikt, zoals 'vertragingen', 'achterstanden' of `(onderwijs)achterstanden'. Soms worden de woorden als synoniemen en door elkaar heen gebruikt. Maar soms ligt er nadrukkelijk een andere betekenis aan ten grondslag.

Leervertragingen en onderwijsachterstanden

In het algemeen hebben onderzoekers en professionals de voorkeur voor de begrippen 1) leervertraging ten gevolge van Corona en 2) onderwijsachterstanden in het kader van het onderwijsachterstandenbeleid.

Bij **leervertragingen ten gevolge van Corona** gaat het nadrukkelijk om de percentuele afwijking in *leergroei* van leerlingen die de scholensluiting hebben meegemaakt, ten opzichte van de leergroei van een vergelijkbare leerlingengroep in het jaar daarvóór (zonder scholensluiting dus).
Bij **onderwijsachterstanden in het kader van het onderwijsachterstandenbeleid** gaat het om het verschil in *prestaties* van leerlingen ten opzichte van een vergelijkingsgroep. Het beleid is erop gericht om de kansenongelijkheid van leerlingen met ongunstige sociaal-culturele achtergronden op te heffen.

Het begrip 'leervertraging ten gevolge van Corona' verwijst naar de vertraging in de leergroei van leerlingen

Bij de term 'vertraging' (ten gevolge van Corona) gaat het met name om de (cognitieve) vaardigheden in begrijpend lezen, spellen en rekenen-wiskunde. Om vast te stellen of er leervertraging is opgetreden, meten onderzoekers of de groep leerlingen minder leergroei heeft doorgemaakt dan een vergelijkbare groep leerlingen het jaar daarvóór.

In het Nationaal Programma Onderwijs wordt zowel de term `leer*vertraging*' als de term `leer*achterstand'* gebruikt. Maar met de term 'leervertraging' wordt juist tot uitdrukking gebracht dat de achterstanden ten gevolge van Corona niet vaststaan, maar met voldoende tijd kunnen worden ingehaald (zie Min OCW, 2021, Bijlage NPO, voetnoot 7). Ook binnen het NCO-onderzoek (Haelermans, 2021, persoonlijke communicatie) hebben onderzoekers een voorkeur voor de term 'leervertraging'.

De leervertragingen ten gevolge van Corona worden in het NCO-onderzoek uitgedrukt in percentages van de leergroei. Een voorbeeld is te zien in figuur 1 (overgenomen uit Haelermans e.a., 2021a). In die figuur is steeds de groei in vaardigheidsscores weergegeven van begrijpend lezen, spelling en rekenen-wiskunde. Het gaat om de gemiddelde groei in vaardigheidsscore van vóór de crisis en van de periode sinds de crisis. Zo was de gemiddelde groei voor begrijpend lezen in de periode vóór de crisis 7 punten en de groei sinds de crisis 5 punten. Dat betekent (afgerond) 25% minder leergroei: een leervertraging dus.

Figuur 1 laat zien dat de leergroei bij alle drie de domeinen sinds COVID-19 (2019/20) lager is dan vóór COVID-19 (de twee voorafgaande jaren). Het procentuele verschil is het grootst bij begrijpend lezen (25% minder leergroei), gevolgd door rekenen-wiskunde (16% minder leergroei) en het laagst bij spelling (14% minder leergroei).

Figuur 1 Gemiddelde leergroei begrijpend lezen, spelling en rekenen-wiskunde: absoluut en procentueel verschil

Het begrip 'onderwijsachterstanden' verwijst meestal naar het onderwijsachterstandenbeleid

De term `**onderwijsachterstanden' in onderwijsachterstandenbeleid** komt voort uit de ambitie in beleid en praktijk om kansenongelijkheid tegen te gaan (Ledoux, 2021). Het gaat dan om de achterstand die het gevolg is van verschillen in de thuissituatie van de kinderen, om verschillen in sociaal-economisch niveau, om kansenongelijkheid.

Veelal spreek je dan van een **achterstand** als de prestaties van leerlingen afwijken van de gemiddelde prestaties van een vergelijkbare groep leerlingen.

Om de kansenongelijkheid te bepalen wordt gekeken naar de volgende criteria (zie Financiering aanpak onderwijsachterstanden | Voorschoolse en vroegschoolse educatie | Rijksoverheid.nl):

- het opleidingsniveau van beide ouders;
- het herkomstland van de moeder en/of van beide ouders;
- de verblijfsduur van de moeder in Nederland;
- het gemiddelde opleidingsniveau van alle moeders op de school;
- of de ouders in de schuldsanering zitten.

Op basis van deze criteria wordt de 'schoolweging' bepaald en daarmee ook het schoolbudget voor bestrijding van de onderwijsachterstanden. In het nieuwe onderwijsresultatenmodel van de Inspectie (Onderwijsinspectie) kunnen scholen zich ook vergelijken met scholen met een vergelijkbare leerlingenpopulatie.

In de praktijk blijkt dat vooral bij kinderen van ouders met een lager opleidingsniveau er veelal sprake van een onderwijsachterstand. Dat criterium weegt derhalve het zwaarst bij het bepalen van de 'schoolweging'. Hoe hoger de ouders zijn opgeleid, hoe beter de leerprestaties van de leerlingen meestal zijn. Daarnaast spelen ook sociaal-culturele kenmerken van het gezin en materiële omstandigheden een rol.

- **De term 'onderwijsachterstand' heeft echter soms ook andere betekenissen**

Met de term 'onderwijsachterstand' kunnen echter ook andere zaken worden bedoeld, die niets te maken hebben met het onderwijsachterstandenbeleid. Dat geldt ook voor de term 'achterstand'. Deze termen worden dan met een andere betekenis gebruikt. Soms worden begrippen ook door elkaar heen gebruikt.

Zo zou je het woord 'onderwijsachterstand' ook kunnen gebruiken om aan te geven dat leerlingen een achterstand hebben opgelopen in het *genoten onderwijs* (bijvoorbeeld doordat zij vaak ziek waren); zij hebben nou eenmaal minder onderwijs op school gehad. In díe betekenis krijgt de term 'onderwijsachterstand' een andere betekenis dan die uit het onderwijsachterstandenbeleid.
Ook zien we dat sommige onderzoekers de term 'achterstand' gebruiken om aan te geven dat leerlingen ten gevolge van de scholensluiting een achterstand in hun ontwikkeling hebben opgelopen (zie bijvoorbeeld Kortekaas-Rijlaarsdam e.a., 2020; Onderwijs OMT, 2021). Er is immers als het ware een discrepantie vastgesteld tussen de huidige groep en de prestaties van een vergelijkingsgroep. Duidelijk is in ieder geval dat

hier dan *niet* automatisch de onderwijsachterstand in het kader van het onderwijsachterstandenbeleid (en de kansenongelijkheid) wordt bedoeld.

Vertragingen ten gevolge van Corona zijn dus iets heel anders dan onderwijsachterstanden uit het onderwijsachterstandenbeleid

Het begrip 'leervertragingen (of leerachterstanden) ten gevolge van Corona' is dus iets heel anders dan het begrip 'onderwijsachterstanden uit het onderwijsachterstandenbeleid'.

Overigens kunnen leervertragingen door Corona voor bepaalde groepen leerlingen wel verschillend uitpakken. Zo ook voor leerlingen afkomstig uit verschillend sociaal-economisch milieu. En dan kijken onderzoekers wèl of die leervertragingen verschillend zijn voor leerlingen met verschillende sociaal-economische achtergronden.
Het is ook gebleken dat sommige leerlingen bij de eerste schoolsluiting in 2020 extra gedupeerd zijn geweest (Haelermans e.a., 2021b, 2021d), zoals voor de groep leerlingen met een sociale of gemiddelde sociaaleconomische achtergrond. Er was meer vertraging in de leergroei bij deze kwetsbare leerlingen. Die achterstand voor deze groep leerlingen bleek ten gevolge van Corona gedurende die eerste periode bij de genoemde vaardigheden derhalve toegenomen.

Geraadpleegde bronnen

Ledoux, G. (2021). Wat zijn onderwijsachterstanden? Onderwijskansen in het primair onderwijs. NRO/Onderwijskennis.nl.

Haelermans, C., Van der Velden, R., Aarts, B., Bijlsma, I., Huijgen, T., Jacobs, M., Van der Vugt, L., & Van Wetsen, S. (2021a). *Door eerste schoolsluiting minder leergroei, vooral bij begrijpend lezen.* NCO Factsheet No. 1.

Haelermans, C., Van der Velden, R., Aarts, B., Bijlsma, I., Huijgen, T., Jacobs, M., Van der Vugt, L., & Van Wetsen, S. (2021b). *Sommige leerlingen extra gedupeerd door eerste schoolsluiting.* NCO Factsheet No.2.

Haelermans, C., Van der Velden, R., Aarts, B., Bijlsma, I., Huijgen, T., Jacobs, M., Van der Vugt, L., & Van Wetsen, S. (2021c). *Gevolgen van de eerste schoolsluiting voor lage-SES-leerlingen en laagpresteerders op sommige scholen groter dan op andere.* NCO Factsheet No. 4.

Haelermans, C., Van der Velden, R., Aarts, B., Bijlsma, I., Huijgen, T., Jacobs, M., Van der Vugt, L., & Van Wetsen, S. (2021d). *Kwetsbare leerlingen nog steeds het hardst geraakt.* NCO Factsheet No. 6.

Kortekaas-Rijlaarsdam, A.F., Turkeli, R., de Vries, N., Ehren, M.C.M., & Meeter, M. (2020). *Effectiviteit van inhaal- en ondersteuningsprogramma's om onderwijsachterstanden in te halen: een eerste overzicht van internationale en Nederlandse literatuur.* Amsterdam: VU/LEARN!

Ministerie OCW (2021). *Nationaal Programma Onderwijs. Steunprogramma voor herstel en perspectief. Bijlage*. Den Haag: Min OCW.

Onderwijs OMT (2021). *Waar kijk je naar? De gevolgen van de COVID19-crisis voor de cognitieve ontwikkeling van leerlingen in po en vo.* www.onderwijsomt.nl

Meer weten?

Webinar 'Leren tijdens Corona'

Onderwijssector

Primair Onderwijs, Voortgezet Onderwijs

Trefwoorden
Onderwijsachterstandenbeleid, Vertraging ten gevolge van Corona-scholensluiting